

РОЛЬ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Ціль 9: Інновації та інфраструктура

Межибецький О. О. fillin0999523011@gmail.com

Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного

Малий та середній бізнес відіграє ключову роль у забезпеченні економічного зростання, створенні робочих місць та активізації інноваційної діяльності в регіонах України. МСБ складає 99% від загальної кількості підприємств в Україні, забезпечує 51% ВВП та 64% доданої вартості, а також 82% зайнятості населення [1,3]. Близько 75% економічно активного населення працює саме в малому та середньому бізнесі, що сприяє зниженню безробіття та міграційного відтоку молоді. МСБ демонструє більшу здатність до швидкого відновлення та адаптації в умовах криз, таких як війна чи економічні потрясіння.

Розвиток малого та середнього бізнесу (МСБ) в регіонах є критично важливим для економічної стабільності країни. Його ефективне функціонування залежить від низки факторів, які формують сприятливе середовище для підприємницької діяльності.

Одним із ключових чинників розвитку МСБ є наявність ефективної державної підтримки. Вона передбачає створення сприятливого правового та фінансового середовища, спрощення процедур реєстрації бізнесу, запровадження пільгових умов для малого підприємництва та забезпечення доступу до державних закупівель. Такі ініціативи дозволяють підприємцям сконцентруватися на розвитку бізнесу замість подолання адміністративних бар'єрів.

Інфраструктурна забезпеченість регіонів є важливою передумовою для ефективної діяльності підприємств. Наявність якісних транспортних маршрутів, логістичних вузлів, інтернет-покриття та комунікаційних засобів значно знижує витрати на ведення бізнесу. Інфраструктура полегшує доступ до ринків збуту, сприяє розширенню клієнтської бази та покращенню логістичних процесів.

Однією з головних проблем для МСБ залишається обмежений доступ до кредитів та інвестицій. Без достатнього фінансування підприємства не можуть розширювати виробництво, модернізувати обладнання чи виходити на нові ринки.

Професійна підготовка підприємців безпосередньо впливає на їх здатність ефективно вести бізнес. Проведення освітніх програм, бізнес-тренінгів, менторських сесій та семінарів дозволяє розширити управлінські, фінансові та маркетингові навички, що, у свою чергу, підвищує стійкість та результативність компаній.

Налагоджені зв'язки між підприємцями, членство в бізнес-об'єднаннях, участь у кластерних програмах сприяють обміну досвідом, колективному вирішенню проблем та залученню інвестицій. Спільноти знижують рівень ізоляції бізнесу в регіонах і дають змогу об'єднувати ресурси для досягнення спільних цілей.

Попри виклики останніх років, малий і середній бізнес в Україні демонструє значну стійкість і здатність адаптуватися до нових реалій. За даними дослідження «Індекс настроїв МСБ 2024»[1]:

- близько 40% компаній змогли зберегти стабільний рівень зайнятості у 2024 році, незважаючи на економічну нестабільність та воєнні дії. Це свідчить про високу адаптивність сектору до змін;

- більше 75% підприємств МСБ залишаються активними, хоч і не на повну потужність. Такий показник свідчить про намагання зберегти робочі місця, підтримати місцеву економіку та продовжувати обслуговування клієнтів навіть у складних обставинах;

- понад 40% компаній залучені до підтримки Збройних сил України, переселенців або інших соціальних ініціатив. Ця активність формує довіру суспільства до бізнесу та зміцнює роль підприємництва як соціально значущого явища;

- попри воєнні дії, 24% МСБ продовжують участь у зовнішньоекономічній діяльності – здійснюють експорт або імпорт. Це дозволяє зберігати валютні надходження в регіони, підтримувати ланцюги постачання та забезпечувати інтеграцію України в міжнародну економіку.

Незважаючи на вагому роль малого та середнього бізнесу (МСБ) в економічному розвитку регіонів, підприємці продовжують стикатися з численними бар'єрами, які ускладнюють ведення діяльності та стримують зростання. Ці перешкоди мають як системний, так і ситуативний характер і можуть значно варіюватися залежно від регіону, сектора та масштабу бізнесу.

1. Адміністративні та регуляторні перешкоди. Бюрократія, складні процедури реєстрації, ліцензування та сертифікації залишаються суттєвими перепонами для підприємців, особливо у малих регіонах, де бракує доступу до консультаційних або юридичних послуг. До того ж, згідно з даними дослідження «Індекс настроїв МСБ 2024», близько 30% МСБ стикаються з блокуванням податкових накладних, 26% мають труднощі з бронюванням працівників, а 14% – з зловживаннями з боку контролюючих органів. Такі дії знижують довіру до державних інституцій і перешкоджають стабільному плануванню.

2. Фінансова нестабільність та обмежений доступ до капіталу. Малий бізнес часто не має доступу до вигідного кредитування. За результатами опитування, 34% компаній повідомили про нестачу оборотного капіталу, що прямо впливає на обсяги виробництва та здатність до масштабування. Крім того, нестабільна економічна ситуація в країні створює додаткові ризики, які банки враховують під час ухвалення рішень про фінансування, особливо для новостворених чи регіональних підприємств.

3. Непередбачуваність дій держави. Одна з найбільших загроз, яку відчуває бізнес, – це нестабільна та непередбачувана політика. 59% підприємців прямо вказали на непрогнозованість державних рішень, зокрема змін у податковому, трудовому та митному законодавстві. Постійна зміна правил гри демотивує підприємців інвестувати у розвиток і наймати нових працівників.

4. Низький рівень платоспроможного попиту. 51% опитаних підприємців відзначили відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів. Це наслідок загального падіння доходів населення, зростання безробіття та невизначеності через війну. У таких умовах навіть за наявності якісного продукту або послуги важко досягти стабільного прибутку.

5. Конкуренція з боку великих підприємств. Малий бізнес часто не здатен конкурувати з великими компаніями, які мають більші ресурси, доступ до масштабних ринків, логістичних потужностей та маркетингових каналів. Це особливо помітно в сферах роздрібної торгівлі, виробництва та агробізнесу, де великі гравці монополізують постачання або збут.

7. Кадровий дефіцит. 50% підприємців вказують на нестачу кваліфікованих працівників. Велика частка фахівців була мобілізована, ще частина виїхала за кордон. У деяких регіонах кадровий дефіцит критичний – навіть за наявності попиту підприємства не можуть розширюватися через нестачу робочої сили.

8. Інфраструктурні обмеження та ризики безпеки. У прикордонних та прифронтових регіонах, де ризик обстрілів є постійним, ускладнена логістика, імпортно-експортні операції, обмежений доступ до ресурсів та клієнтів. Це суттєво знижує інвестиційну привабливість таких територій.

Для ефективного функціонування та сталого зростання малого та середнього бізнесу (МСБ) в регіонах України необхідно реалізувати комплексну політику підтримки, яка враховує специфіку регіонів, галузеву структуру бізнесу та сучасні виклики. Основою для практичних рішень з боку органів влади, громадських організацій та фінансових інституцій можуть стати наступні кроки:

1. Фінансова недоступність – ключовий бар'єр для розвитку. Для його подолання необхідно:

- створити державну програму мікрокредитування, спрямовану на підприємців-початківців, з пільговими умовами повернення;
- запровадити гарантійні фонди, які покриватимуть частину ризиків банків при кредитуванні МСБ, особливо у сфері агробізнесу, ІТ та креативної економіки;
- створити фонд регіональних бізнес-грантів – щорічний конкурс для фінансування інноваційних або соціально важливих бізнес-проектів.

Такі інструменти дозволять зменшити залежність підприємців від власних заощаджень та стимулюють залучення інвестицій.

2. Податкова політика має стати більш гнучкою й стимулюючою. Серед запропонованих рішень:

- запровадити податкові канікули на 1–2 роки для новостворених підприємств у малих містах і селах;
- створити локальні податкові стимули – наприклад, зниження місцевих податків для бізнесів, що створюють нові робочі місця або інвестують у соціальну сферу.

3. Розвиток інноваційного сектору має величезний потенціал, зокрема в ІТ, агротехнологіях, енергетиці, туризмі. Для цього необхідно:

- розширити мережу бізнес-інкубаторів та акселераторів у регіонах – з доступом до менторів, інвесторів, лабораторій;
- надати податкові пільги для підприємств, які інвестують у науково-дослідні розробки (R&D);
- забезпечити доступ до програм цифрової освіти та ІТ-інфраструктури для малих підприємств.

4. Неналежна інфраструктура – серйозний гальмівний фактор для МСБ. Тому держава та громади мають зосередитися на розвитку транспортної логістики, цифровізації регіонів, енергетичній автономії, підтримці комунального сервісу для бізнесу.

Запровадження вищезазначених заходів дозволить не лише подолати існуючі бар'єри для МСБ, а й сформувати середовище, сприятливе для підприємницької ініціативи, інновацій та стійкого економічного зростання. Особлива увага повинна бути приділена регіональній специфіці, що дозволить зробити політику підтримки максимально адресною та ефективною.

Малий та середній бізнес є важливою складовою економічного розвитку регіонів. Він сприяє створенню нових робочих місць, розвитку інновацій та підвищенню конкурентоспроможності місцевих економік. Однак для досягнення успіху підприємці повинні подолати різноманітні бар'єри, зокрема фінансові, адміністративні та інфраструктурні. Задача держави і місцевих органів влади – створити сприятливі умови для розвитку МСБ, що дозволить значно підвищити економічну активність в регіонах і забезпечити їх стійкий розвиток.

Список використаних джерел

1. Індекс настроїв малого та середнього бізнесу (МСБ) – 2024. URL: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2025/02/Indeks-nastroyiv-MSB-2024_ukr.pdf (дата звернення 09.04.2025).
2. Що з бізнесом? Огляд за лютий 2025 року. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/shho-z-biznesom-oglyad-za-lyutij-2025-roku> (дата звернення 12.04.2025).
3. Стратегія розвитку малого та середнього бізнесу: чого чекати підприємцям? URL: <https://cost.ua/strategiya-rozvytku-malogo-ta-serednogo-biznesu-chogo-chekaty-pidpryyemtsyam/> (дата звернення 12.04.2025).
4. Sheibut D., Smolych D., Kostyk Y., Rachynska H., Lysak O. Assessing the impact of innovative strategies on entrepreneurial growth and business development. *Multidisciplinary Science Journal*. 2024. Vol. 6. <https://doi.org/10.31893/multiscience.2024ss0703>.
5. Тульчинська С., Шило А. Малий та середній бізнес як детермінанта розвитку територій. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2024. № 4. С. 87–91.

Науковий керівник: Лисак О. І., к.е.н., доцент кафедри економіки і бізнесу Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного